

Nauczyciel wobec PROBLEMÓW GLOBALNEGO NASTOLATKA

Redakcja naukowa
Katarzyna Stępień
Barbara Kiereś

Lublin 2012

RECENZENCI

prof. dr hab. Andrzej Maryniarczyk

prof. dr hab. Henryk Kiereś

OPRACOWANIE REDAKCYJNE

Aneta Maślach

Katarzyna Stępień

Anna Zalewska

OPRACOWANIE TECHNICZNE

Hanna Fijołek

PROJEKT OKŁADKI

Marcin Pieczyrak

ZDJĘCIE NA OKŁADCE

Karol Kin

ISBN 978-83-88162-71-8

ISBN 978-83-7702-485-0

WYDAWCY

Fundacja *Servire Veritati* Instytut Edukacji Narodowej

ul. 3 Maja 22/9; 20-078 Lublin

tel./fax (81) 743 75 15; e-mail: ien@ien.pl; www.ien.pl

Wydawnictwo KUL

ul. Zbożowa 61; 20-827 Lublin

tel. 81 740 93 40; fax 81 740 93 50

e-mail: wydawnictwo@kul.pl; www.wydawnictwo.kul.lublin.pl

ks. Andrzej Łuczyński

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
Katedra Pedagogiki Rodziny

Przestrzeń społeczna współczesnych młodych

Wprowadzenie

Przestrzeń społeczna, w której młody człowiek wzrasta i próbuje zaistnieć, dla wielu środowisk wychowawczych staje się obecnie ważnym elementem pedagogicznej refleksji obejmującej swym zasięgiem zarówno wychowawcze wpływy współczesnej kultury, jak i społeczne funkcjonowanie tak ważnych instytucji wychowawczych, jak rodzina, szkoła, Kościół. Wielu rodziców, nauczycieli i wychowawców napawa dziś niepokojem fakt diametralnej odmienności współczesnych realiów życia społecznego, w których przychodzi funkcjonować młodemu pokoleniu od tych, w których żyły pokolenia minione. Warto więc podjąć namysł nad przestrzenią społeczną współczesnych młodych, która choć inna niż dawniej, powinna i dziś stwarzać młodym korzystne warunki integralnego rozwoju i wychowania w tym trudnym dla nich okresie budowania stabilnych podstaw pod własne życie duchowe i społeczne.

Jak łatwo zauważyć, przemiany jakie dokonały się w ostatnich latach w przestrzeni życia społecznego stwarzają młodym

ogromną przestrzeń swobody, tolerancji oraz „medialnej ekspresji”, która staje się dla nich pełną pozorów, wirtualną enklawą, w której na swój subiektywny sposób próbują zrozumieć siebie i otaczającą ich rzeczywistość. Młodym ludziom z natury wrażliwym na piękno, prawdę, sprawiedliwość, wierzącym w ideały, sugeruje się dziś, że aby mogli być sobą (być autentyczni), zyskać aprobatę rówieśników i otworzyć sobie drogę do kariery i szczęścia muszą (za wszelką cenę) dążyć do niezależności, muszą stać się nieskrępowanym w myśleniu i postępowaniu – aż wręcz szokując niekiedy otoczenie swoim zachowaniem. Nadto jakże często oferuje się im iluzoryczny świat pseudowartości, w którym manipulacja i instrumentalizacja staje się normą wpisującą się w bardziej lub mniej skrajne dążenie do tzw. sukcesu kosztem innych.

Młody człowiek otoczony elektronicznymi gadżetami i medialnymi doradcami czuje się dziś pewny siebie – jest przekonany, iż posiada wszystkie instrumenty, aby poradzić sobie w życiu, a jednak gdzieś wewnątrz jest zagubiony i pusty, ograbiony z ideałów, pozbawiony celu i sensu życia, egzystuje gdzieś na peryferiach swych ludzkich możliwości. Rodzina, szkoła, Kościół stają się dla niego jedynie miejscami gdzie się bywa ale gdzie nie warto i nie wolno się zatrzymać, zaangażować, gdyż to ogranicza, zniewala, niejako spowalnia rytm życia, który powinien być intensywny, pełen wrażeń i doświadczeń czegoś, co nowe, nieoczekiwane, zdumiewające i szokujące. Można w tym miejscu zapytać czy dotyczy to wszystkich młodych – z pewnością nie ale wnikliwa obserwacja ich życia (uczestnictwo w ich problemach i oczekiwaniach) pozwalają dostrzec, że każdy z nich jest w jakiś sposób poddany wpływowi zniewalającej ponowoczesnej współczesności.

Jaka jest zatem owa przestrzeń społeczna, w której przychodzi żyć współczesnym młodym, czy wyzwala w nich pragnienie dobra i uczy odpowiedzialności za życie i jego jakość czy też oferuje im tylko wyrafinowany system dobrze i atrakcyjnie zaprojektowanych „wystylizowanych” pseudowartości, które uzależniają i zniekształcają młodzieńcze ideały?

Przestrzeń społeczna a wpływy ponowoczesności

Podjmując rozważania dotyczące przestrzeni społecznej należy stwierdzić, że sama przestrzeń jest „zjawiskiem” wieloaspektowym, ma bowiem „duży ładunek symboliczny i semantyczny, podlega modelowaniu i interpretacji estetycznej, jest postrzegana zmysłowo częścią wewnętrzną tożsamości i dostarcza kontekstu refleksyjnym i pozbawionym refleksji praktykom”¹. Pojęcie przestrzeni społecznej, właściwe naukom społecznym, bywa również często używane na terenie innych dyscyplin naukowych nie mając tam jednak ściśle i precyzyjnie określonego znaczenia. Nasuwa się zatem spostrzeżenie, że samo pojęcie przestrzeni społecznej zawiera głęboki sens metaforyczny i oznacza pewien wymiar rzeczywistości społecznej². W opracowaniach socjologicznych najczęściej wyróżnia się jej trzy podstawowe sposoby pojmowania:

¹ T. Edensor, *Tożsamość narodowa, kultura popularna i życie codzienne*, przekł. A. Sadza, Kraków 2004, s. 89.

² Por. A. Radziejewicz-Winnicki, *Pedagogika społeczna*, Warszawa 2008, s. 396.

1) metaforyczny – w którym przenosi się nieprzestrzenne układy zależności międzyludzkich na pewną wyobraźną przestrzeń;

2) ekologiczny – gdzie zwraca się uwagę na społeczne wyznaczniki występowania zróżnicowań przestrzennych oraz na przestrzenne aspekty istniejących zróżnicowań, zjawisk czy procesów społecznych;

3) kulturowy – którego zwolennicy ujmują przestrzeń społeczną z punktu widzenia przypisywanych jej cech, traktując przestrzeń jako wartość społeczną³.

Pojęcie przestrzeni społecznej bywa więc różnie rozumiane i definiowane; jednak najczęściej używa się go w odniesieniu do miejsca lub określonego terytorium, które wyróżnia się pewnymi cechami i uwarunkowaniami ściśle materialnymi (funkcjonalnymi) ale posiada również swój walor symboliczny, który charakteryzuje się określonymi wartościami czy wyrażanymi emocjami i uczuciami. Dzięki temu między jednostką, a jej przestrzenią kształtuje się określone poczucie łączności i odrębności oraz zachodzą głębokie procesy akomodacji (przystosowania się) i asymilacji⁴. Przestrzeń społeczna staje się więc dla człowieka, a zwłaszcza dla młodego pokolenia źródłem zewnętrznych bodźców rozwojowych, wywołujących określone zmiany w psychice i osobowości, stąd może sprzyjać pomyślnemu rozwojowi młodości bądź go utrudniać.

³ Zob. L. Gołdyka, *W sprawie pojęcia przestrzeni społecznej*, „Kultura i Społeczeństwo” (1976) nr 2, s. 200; A. Bukowski, M. Lubaś, J. Nowak, *Zarządzanie przestrzenią. Globalizacja, etniczność, władza*, Kraków 2006, s. 12.

⁴ Zob. A. Radzewicz-Winnicki, *Pedagogika społeczna*, s. 396–397.

Młodzi ludzie żyjąc w określonej przestrzeni społecznej i dążąc do zaspokojenia swoich potrzeb najczęściej dokonują istotnych zmian i modernizacji w obrębie własnego życia, a także są zdolni do wszczynania procesów zmian, które mogą prowadzić do istotnych przemian w skali całego społeczeństwa. Inspiracją indywidualnego i grupowego udziału młodego pokolenia w procesach społecznych przemian najczęściej bywa pragnienie potwierdzenia własnej wartości oraz nieodparta potrzeba wolności, przynależności i sprawiedliwości, często wzmacniana przez nasilające się procesy globalizacji we współczesnym świecie. Młodych dążących do zmiany pewnego społecznego *status quo* najczęściej cechuje osobowość kreatywna, a zarazem odwaga w kwestionowaniu ustalonego porządku społecznego⁵. W przekonaniu młodego pokolenia zmiany zachodzące w przestrzeni społecznej globalizującego się świata są „wyrazem zderzenia zjawisk homogenizacji i uniwersalizacji ze zjawiskami indywidualizacji i różnicowania”⁶. Jednym ze skutków tak rozumianych przemian (globalizacyjnych) przestrzeni społecznej jest narastający w życiu młodego pokolenia kryzys tożsamości kulturowej, który objawia się tym, że tradycyjne zwyczaje odchodzą w zapomnienie, znikają znane nam style życia, maleje poczucie solidarności. Młode pokolenie w wielu przypadkach nie potrafi rozstrzygnąć dylematów związanych z samookreśleniem⁷. Innymi słowy, brak pewności

⁵ Zob. W. Misiak, *Proces społeczny*, w: *Elementarne pojęcia pedagogiki społecznej i pracy socjalnej*, red. nauk. D. Lalak, T. Pilch, Warszawa 1999, s. 211.

⁶ Z. Melosik, *Teoria i praktyka edukacji wielokulturowej*, Kraków 2007, s. 13.

⁷ Zob. A. Bukowski, M. Lubaś, J. Nowak, *Zarządzanie przestrzenią*, s. 52.

kulturowej daje młodym takie poczucie wolności, które pozwala im działać w przestrzeni życia społecznego w sposób nieskrępowany, bez potrzeby odwoływania się do funkcjonujących w danym społeczeństwie zasad moralnych czy społecznych.

Współczesny młody człowiek żyje w ponowoczesnej rzeczywistości, gdzie postmodernistyczne wzorce kultury wyznaczają mu określone standardy myślenia i zachowania – chcąc zatem zrozumieć dziś młodego człowieka musimy wpieryw zrozumieć czym jest ów postmodernizm, który tak mocno określa jego wybory, decyzje i sposób życia. Genezy postmodernizmu należy upatrywać m.in. w dynamicznym rozwoju nauk szczegółowych. Dostarczają one współczesnemu człowiekowi rozlicznych danych, które w żaden sposób przez nikogo nie są całościowo analizowane i systematyzowane. Stąd u wielu ludzi rodzi się przekonanie, że cała otaczająca człowieka rzeczywistość jest wieloznaczna, że tak naprawdę nie istnieje żadna ogólna wiedza, która pomogłaby mu tę różnorodność świata zrozumieć. Dodatkowo elementem wzmagającym nasilenie się postmodernizmu stał się rozwój środków masowego przekazu, które u przeciętnego odbiorcy wywołują tzw. szum informacyjny, tworzący wrażenie wielości i ogromu przekazów. Większość jednak przekazów medialnych, pozbawiona istotnych treści, przestała mieć znaczący i twórczy wpływ na odbiorcę, który stał się zubożniały i pozbawiony krytycznej oceny przekazywanych mu informacji. W opinii Z. Melosika prowadzi to do kształtowania się tzw. kultury upozorowania, w której rzeczywistość społeczna miesza się z medialną, bez granicy rozróżnialności⁸.

⁸ Zob. Z. Melosik, *Mass media, edukacja i przemiany kultury współczesnej*, „Pedagogika Mediów” (2005) nr 1, s. 61–62.

Ponadto odbiorca kultury masowej nie jest wdrażany do systematycznego odkrywania prawdy o samym sobie i o innych ludziach. W rezultacie tego każdy może mieć (stwarzać) swoją prawdę w zależności od osobistych preferencji i upodobań. Wielu młodych ludzi ulega więc powierzchownej, często egoistycznie zabarwionej analizie otaczającej ich rzeczywistości, przypisując prawdziwość wyłącznie własnym sądom, nie dbając o poglądy innych i nie biorąc pod uwagę potrzeb i oczekiwań innych, składając się przy tym do relatywizmu poznawczego⁹.

Niewątpliwie charakterystyczna cecha postmodernistycznej rzeczywistości z jednej strony wyraża się w nowych formach akcentowania wartości jednostki w życiu społecznym, z drugiej zaś w przekonaniu, że prawda i dobro są zupełnie względne i jako takie nie powinny specjalnie zaprzętać umysłów ludzkich – niczego bowiem o wydarzeniach ludzkich nie można powiedzieć obiektywnie. Postmodernizm jawi się zatem jako sposób myślenia (filozofowania), który polega na dekonstrukcji dotychczas wypracowanych systemów filozoficznych za pomocą ironii i gier słownych; odrzuca istnienie uniwersalnych zasad racjonalnych kierujących pracą umysłu i rządzących zasadami życia społecznego; jest złożonym zjawiskiem społecznym, które opiera się na odrzuceniu prawdy obiektywnej, promuje zaś subiektywizm, podnosząc wolność osobistą jednostki do rangi absolutu. Podważa istnienie uniwersalnych zasad społecznych i religijnych (w tym dekalogu). Jest więc trendem kultury niezwykle mocno oddziałującym na sferę życia społeczno-religijnego przez zmianę myśle-

⁹ Zob. B. Kostrubiec, *Obrazy postmodernizmu. Badania empiryczne obrazu siebie i obrazu Boga u zwolenników postmodernizmu*, Lublin 2004, s. 19–22.

nia, w którym odrzuca się wiele tradycyjnych postaw i wartości, proponując jednocześnie drogę rozwoju innych pozaeuropejskich (pozachrześcijańskich) wartości i norm. Zdaniem niektórych, postmodernizm jest nurtem nieprzewidywanym, który sam siebie nie potrafi określić i sam siebie do końca nie rozumie¹⁰.

Należy zatem zauważyć, że przestrzeń społeczna jako miejsce rozwoju i wychowania młodego człowieka nie jest już obecnie tworem samej tylko natury, lecz staje się dziełem ludzkim. Podlega bowiem świadomym i planowym wpływom człowieka, który rości sobie prawo do nadawania jej określonego kształtu, poprzez kreowanie nowych zasad życia społecznego – jak łatwo dziś zauważyć – nie zawsze zgodnych z naturą i dobrem człowieka. W miarę więc przemian cywilizacyjnych i nasilania się procesów globalizacyjnych, dynamicznym i gruntownym zmianom podlega również przestrzeń społeczna, w której młody człowiek próbując określić „siebie” podlega wielostronnym wpływom już nie tylko rodziny, szkoły, Kościoła, ale także wpływom popularnej prasy, radia, telewizji, internetu, supermarketów oraz wielu miejsc rozrywki młodzieżowej¹¹. Te wszystkie rzeczywistości oddziałują wychowawczo na młodzińcze zmysły i psychikę. W tym wielobarwnym świecie dla wielu młodych ludzi wszystko wydaje się dozwolone i atrakcyjne, a bycie oryginalnym i niezależnym staje się dla nich normą, która zwalnia z odpowiedzialności za własny rozwój i przyszłość.

¹⁰ Zob. tamże, s. 15–16.

¹¹ Por. A. Spatek, *Wybrane zagadnienia życia współczesnej młodzieży w aspekcie właściwej hierarchii wartości*, w: *Wartości w pedagogice*, red. W. Furmanek, Rzeszów–Warszawa 2005, s. 360–362.

Jednym słowem przestrzeń społeczną współczesnych młodych charakteryzuje ogromna różnorodność zjawisk społecznych, szybkie tempo życia, liczne procesy transformacji – kulturowej, obyczajowej, edukacyjnej, technologicznej – które tak naprawdę stwarzają poczucie zagubienia w rzeczywistości, która staje się niemożliwa do ogarnięcia przez młode umysły.

Współczesne zagrożenia młodego pokolenia

Młodość jest bogactwem i szansą człowieka, okresem szczególnie intensywnego odkrywania swojego „ja”, zdolności i możliwości drzemających w konkretnym, jedynym i niepowtarzalnym ludzkim istnieniu, w które jest wpisany cały program przyszłego życia. Jest ona szczególnym czasem, w którym człowiek zmaga się z samym sobą poszukując sensu i celu swego życia; jest to czas, w którym młody człowiek stawia kluczowe pytania dla swojej egzystencji, kształtując swój światopogląd. Młodość niesie ze sobą zarówno poczucie niepewności, bezradności i zwątpienia, ale również otwartość, zapał i poświęcenie, jest okresem istotnych zmian zachodzących w organizmie i funkcjonowaniu młodego człowieka. Cechą charakterystyczną wieku młodzieńczego jest budzący się i narastający krytycyzm, labilność uczuć oraz obfitość napięć i paradoksów. Ambiwalencja postaw i dążeń młodych wyraża się często z jednej strony w gotowości czynienia dobra i angażowania się w różne sfery aktywności, z drugiej zaś strony w bierności i apatii, bądź też w całkowitym wycofaniu się z życia społecznego¹².

¹² Zob. F. W. Wawro, A. Kaczmarczyk, *Postulowane i fakultatywne cechy duszpasterzy w opinii uczniów klas maturalnych*, w: *Pedagog wobec wyzwań współczesności*, pod red. F. W. Wawro, Lublin 2010, s. 147–148.

Zdaniem wielu autorów, w młodości „stany euforyczne występują na przemian z lękiem i przygnębieniem, egoizm właściwy wiekowi dziecięcemu z altruizmem, przybierającym wymiar idealistyczny, tęsknota za wzorem i autorytetem z buntem przeciw niemu, arogancja z zakłopotaniem”¹³.

Współczesny rozwój cywilizacyjny znacznie przyspiesza proces dorastania młodego pokolenia. Ponadto młody człowiek wzrasta w ponowoczesnej epoce, gdzie wszystko podlega dynamicznym zmianom, gdzie systemy społeczno-polityczne powstają i upadają na oczach jednego pokolenia, gdzie następuje prężny rozwój techniki i technologii informacji, a media pośredniczą w szybkim przekazie licznych propozycji zupełnie nowych stylów życia, wartości, religii. Młodzi zaś mogą swobodnie przenosić się do tzw. rzeczywistości wirtualnych, w których wybierają swoją tożsamość, wybierają z kim chcą przebywać, jak chcą się zachowywać¹⁴. Dla współczesnych młodych przestrzeń społeczna ponowoczesnego świata staje się rzeczywistością, w której nic do końca nie jest pewne, gdzie nie można niczego sformułować w postaci prawd, gdzie łatwiej przychodzi człowiekowi uznać niepoznawalność rzeczy i niepewność ludzkiego poznania niż podjąć trud poznania prawdy. Często towarzyszą temu takie objawy, jak różnego rodzaju napięcia, rozdźwięki, wątpliwości, krytyka, pozorna obojętność, bunty, zamykanie się w sobie, niepokój, przewrażliwienie i niepewność.

¹³ Tamże, s. 148.

¹⁴ Por. B. Sowińska, *Młodość i jej tożsamość w dobie Internetu, w: Kreowanie tożsamości szkoły*, t. 1, *Konteksty teoretyczne, poglądy, wyniki badań*, red. K. Chałas, Lublin 2009, s. 362.

W tym trudnym okresie, kiedy młody człowiek zaczyna budować stabilne podstawy pod własne życie duchowe i społeczne, spotyka się z wieloma problemami i trudnościami, które utrudniają mu właściwe dorastanie do pełni człowieczeństwa. Warto zatem wskazać przynajmniej niektóre węzłowe problemy, jakie napotykają współcześnie młodzi ludzie w swoim życiu.

Wyobcowanie – należy do jednej z najbardziej podkreślanych we współczesnych badaniach socjologicznych cech młodego pokolenia. Młodzież jako grupa ma niewielki wpływ na sytuację „świata dorosłych”, a zatem jej opinie nie odgrywają znaczącej roli w dziedzinie społecznej. Na marginalną pozycję młodzieży w życiu społecznym wskazują m.in. takie czynniki, jak: traktowanie jej jako grupy o funkcjach czysto konsumpcyjnych, bądź ograniczanie jej możliwości współuczestnictwa do biernego podporządkowania¹⁵.

Trudności w zakresie identyfikacji i określenia swojej tożsamości – to kolejna kategoria określająca sytuację młodego pokolenia. Status społeczny młodzieży, zwłaszcza z rodzin, które przeżyły czy przeżywają sytuacje kryzysowe, nie sprzyja łatwemu utożsamianiu się z własną rodziną czy środowiskiem rodzinnym. Młody człowiek pozostaje również znacznie dłużej zależny od struktur szkolnych, co z kolei wywołuje trudności w samodzielnym budowaniu trwałych podstaw indywidualnego życia. Młodzież wyraża to niekiedy zajmując „pozycję na nie”, zachowując milczenie i obojętność w stosunku do dorosłych, separując się od ich świata i tworząc symboliczne grupy rówieśnicze odrzucające

¹⁵ Por. L. Cian, *Wychowanie w duchu księdza Bosko*, tłum. I. Gutewicz, [wyd. 2], Warszawa 1991, s. 27; H. Łuczak, *Posługa duszpasterska wśród młodzieży polskiej*, Wrocław 1994, s. 10–12.

perspektywiczne planowanie i zamykające się w życiu prywatnym i w konsumpcji, preferując hedonistyczny styl życia i podejmując chwilowe i zmienne decyzje oraz odrzucając z góry wytyczone przez społeczeństwo szlaki¹⁶.

Postępująca unifikacja – narzucająca młodemu człowiekowi z góry określony sposób postrzegania otaczającego go świata i zjawisk w nim zachodzących. Wywołuje to u młodego pokolenia ograniczenie rozwoju indywidualnych zdolności w zakresie oryginalnego i twórczego myślenia i działania oraz nowatorskiego wykorzystania własnego potencjału intelektualnego¹⁷.

Fragmentaryzacja „duchowa” – będąca efektem procesu stopniowego zacierania się w życiu młodego pokolenia struktury i dziedzictwa kulturowego, w wyniku którego rodzi się pogmatwany pluralizm ideologiczny, nie sprzyjający indywidualnemu przyswajaniu systemu wartości. Próby ucieczki przed problemem duchowego rozbitcia nasilają tylko proces zamykania się dorastającego pokolenia w świecie subiektywnych emocji i szukania małych ugrupowań o dużej sile akceptacji. Efektem tego zjawiska jest również nadmierne koncentrowanie przez młodych wszystkich swoich zainteresowań na teraźniejszości. Sprawia to, że wielu z nich nie przywiązuje większego znaczenia do wydarzeń z przeszłości (historii, tradycji), w stosunku do przyszłości zajmuje postawę bierną (brak planów na przyszłość), a sensu życia poszukuje w hedonizmie¹⁸.

¹⁶ Por. L. Cian, *Wychowanie w duchu księdza Bosko*, s. 28; H. Łuczak, *Posługa duszpasterska wśród młodzieży polskiej*, s. 12–13.

¹⁷ Zob. tamże.

¹⁸ Por. L. Cian, *Wychowanie w duchu księdza Bosko*, s. 28.

Zanikanie realizmu życiowego – we współczesnym świecie młodzi na co dzień spotykają się z różnego rodzaju skandalami, niesprawiedliwością, manipulowaniem opinią publiczną itp. Wszystko to sprawia, że wielu młodych poszukuje alternatyw dla aktualnego sposobu postępowania i wartościowania; chcą dokonać natychmiast radykalnych zmian w otaczającym ich świecie, czerpiąc natchnienie bardziej z tego, czego nie chcą, aniżeli z twórczej siły wynikającej z możliwych rozwiązań¹⁹. Niemożliwość jednak realizacji swoich oczekiwań i zamierzeń sprawia, że wielu młodych ludzi ulega frustracji, poczuciu bezsilności, chęci przeciwstawienia się wszystkiemu, czego wyrazem jest apatia, brak głębszych zainteresowań, nieufność wobec „świata dorosłych”, ucieczka w prywatność. Faktem jest również, że wielu młodych konsekwentnie poszukuje właściwego sobie stylu życia, który umożliwiłby im urzeczywistnienie świadomie wybranych wartości²⁰.

Fascynacja potęgą ekonomiczną – wśród młodych często funkcjonuje zasada „więcej mieć”, stąd coraz bardziej upowszechnia się między nimi przekonanie, że za pomocą pieniędzy można wszystko osiągnąć. Młodzi pragną jak najszybciej podjąć jakieś zajęcie zarobkowe, gdyż upatrują w tym nie tylko sposób na niezależnienie się pod względem ekonomicznym od rodziny, lecz także możliwość wygodnego i łatwego życia. Wielu z nich szukając łatwych rozwiązań wchodzi na drogę przestępstwa (kra-

¹⁹ Por. R. Campbell, *Twój nastolatek potrzebuje Ciebie*, przekł. A. Gandecki, Kraków 1991, s. 5–10.

²⁰ Zob. Cz. Cekiera, *Współczesne zagrożenia młodzieży i formy psychoprofilaktyki*, w: *Ewangelizacja młodzieży*, red. E. Szczotok, A. Liskowacka, Katowice 1991, s. 136–137.

dzieże, narkomania, prostytutka)²¹. Dla innych konsumpcyjny styl życia stanowi zasadniczą przeszkodę w realizacji własnej dojrzałej osobowości, w zdobywaniu wyższych kwalifikacji zawodowych, w odkrywaniu piękna życia czy w bezinteresownym poświęceniu się dla innych.

Dezorientacja w życiu religijnym i moralnym – świat aspiracji młodego pokolenia przypomina kalejdoskop, obejmujący cały wachlarz możliwych postaw, począwszy od egocentryzmu, aż po pełen poświęcenia altruizm²². W takim kontekście dokonują się znaczące przeobrażenia w indywidualnych postawach religijnych i moralnych młodego pokolenia. Bardzo często młodzi – w imię własnej wolności – kontestują i odrzucają tradycyjne wartości i autorytety moralne, narażając się jednocześnie na możliwość manipulacji i instrumentalizacji w dziedzinie życia religijno-moralnego. Wielu młodych stając w obliczu pustki wewnętrznej często szuka nowych modeli życia duchowego w ruchach pseudoreligijnych (sektach) bądź też w parapsychologii²³.

Młody człowiek, podejmując trudną drogę dorastania, uczy się samodzielnego planowania, dokonywania wyborów, przewidywania i podejmowania decyzji znaczących dla dalszych losów jego samego i innych. W realizacji tego trudnego zadania młodzieży powinni przyjść z pomocą wychowawcy i nauczyciele, a przede wszystkim rodzice. Ich zadaniem jest cierpliwe i wytrwałe, a zarazem dyskretne niesienie pomocy młodemu człowiekowi w chwili, gdy potrzebuje on przewodnika, aby wybrać i zdecydować, kim

²¹ Zob. tamże, s. 138–140.

²² Zob. L. Cian, *Wychowanie w duchu księdza Bosko*, s. 30.

²³ Por. W. Nowak, *Sekty religijne w Polsce a młodzież*, w: *Ewangelizacja młodzieży*, s. 156–161.

być, jakie miejsce zająć w społeczeństwie i na podstawie jakich wartości budować swoją dojrzałą osobowość. Wyzwanie, jakie niosą współczesne problemy młodego człowieka, wymaga zatem od dorosłych wysiłku twórczego myślenia, umożliwiającego im dostrzeżenie głębokich zmian zachodzących w życiu młodzieży i wsparcie ich swoją mądrością i doświadczeniem.

Nadzieje i oczekiwania młodzieży w przestrzeni życia społecznego

Warunkiem prawidłowego rozwoju młodego człowieka jest zaspokojenie przez niego podstawowych potrzeb, które pojawiają się w jego życiu i w istotny sposób wpływają na jego postępowanie. Nie jest to zadanie łatwe; trudność polega bowiem przede wszystkim na właściwym rozpoznaniu tych potrzeb, które często przez młodych ludzi bywają mylone z pragnieniami, będącymi pewnego rodzaju pożądaniami i „apetytami”, które nie zawsze odpowiadają temu, co naprawdę dobre i potrzebne rozwijającej się jednostce. Potrzeby w życiu młodego człowieka dotyczą zaś zwykle tego, co jest mu niezbędne do tego, aby istniał i rozwijał się jako osoba. Młody człowiek może zatem jednych stanów rzeczy chcieć, a innych potrzebować, co stwarza w jego życiu dylemat; albo doskonaląc swoje człowieczeństwo pozna swoje potrzeby i im podporządkuje pragnienia, czyniąc je składnikiem realizacji siebie i czyniąc siebie odpowiedzialnym za swoje życie, albo spełniając się w sobie, podda się pragnieniom, a one zdominują jego życie i zniszczą go jako osobę²⁴.

²⁴ Por. K. Obuchowski, *Galaktyka potrzeb. Psychologia dążeń ludzkich*, wyd. 2 popr. i zmien., Poznań 2000, s. 15.

Jedną z najważniejszych potrzeb człowieka jest potrzeba samorealizacji, ujawniająca się zwłaszcza w okresie młodości. Intensywny rozwój młodego człowieka sprawia, że dąży on ustawicznie do osiągnięcia postępu, sięga po nowe, nieznane, ciągle przekracza swoje możliwości, by móc się realizować. W tym procesie kształtowania swojego człowieczeństwa młody człowiek oczekuje od otaczającego go środowiska wychowawczego (rodziców, nauczycieli, wychowawców) szczególnie życzliwości i akceptacji, dającej mu poczucie bezpieczeństwa i stabilizacji (zakorzenienia), tak w wymiarze duchowym, jak i materialnym.

Współcześnie jednak młodzież w środowisku, w którym żyje, szczególnie boleśnie doświadcza i odczuwa pewnego rodzaju alienację i depryzację swoich podstawowych potrzeb. Współczesna kultura masowa bowiem na różne sposoby promuje subiektywizm i ideał „swobody osobistej”, wyrażającej się w konieczności realizacji przez młodych indywidualizmu i nastawienia konsumpcyjnego. To nastawienie przenosi się również na grunt wartości i zasad moralnych, przyczyniając się do upowszechnienia w świecie młodych postaw i zachowań nacechowanych brakiem zrozumienia własnej tożsamości. Oznacza to, że wielu młodych nie posiada nigdzie własnych korzeni, ani w rodzinie, ani w szerszym kontekście społecznym, gubiąc tym samym prawdę o sobie – o tym kim są. Jeżeli więc młody człowiek traci prawdę o sobie, to bardzo łatwo może ulec manipulacji i instrumentalnym zabiegom narzucającym mu powierzchowny tryb życia oraz rozwijającym u niego takie postawy jak duchowy i materialny konsumizm, pogoń za modą bądź współczesnymi idolami. Niejednokrotnie wyzwala to w młodzieży egoistyczne dążenie za wszelką cenę do posiadania coraz to nowych przeżyć i doświad-

czeń, a jednocześnie zaszczepia w młodym człowieku lęk przed bólem, cierpieniem, chorobą oraz tym wszystkim, co zabiera człowiekowi coś z tego, co posiada.

W społecznościach ludzi młodych zachowania dawniej uważane za egocentryczne dziś przybierają postać „samorealizacji” bądź „samoakceptacji”. Współczesna kultura masowa legitymizuje legalność zachowań społecznych o małym stopniu altruizmu. Współcześnie wielu młodym ludziom nie wypada poświęcać się dla innych, rezygnować z przyjemności i powstrzymać się od wyrażania gniewu. Postmodernistyczne wzory myślenia stają się dla licznej rzeszy młodzieży ucieczką od racjonalności w irracjonalność, od obiektywizmu w skrajny subiektywizm. Wiele młodych ludzi twierdzi, że sami określają, co jest dla nich dobre, a co złe oraz jak i gdzie będą żyli.

Współczesna młodzież nie ma zatem tak silnie ukształtowanej potrzeby stabilizacji życiowej, jak poprzednie pokolenia, a wręcz przeciwnie – postrzega ją z dużą dozą sceptycyzmu i podejrzliwości. Stąd nie boi się zmian, co więcej nawet z dużym zainteresowaniem ich oczekuje. Współczesna kultura popularna, przez niektórych nazywana „kulturą typu *instant*”, zakłada bowiem życie w „natychmiastowości”, a cechuje ją przede wszystkim natychmiastowość komunikacji (internet, telefon komórkowy) dając młodym możliwość szybkiego przemieszczania się w przestrzeni przez kultury i społeczeństwa. Świat, w którym dorastają, nieustannie się zmienia, jest w ciągłym ruchu. Zmiany te są dla nich czymś normalnym, można powiedzieć, że nawet niezbędnym. Częste zmiany to ich styl życia. Dzisiejsza młodzież nie ma czasu na czytanie książek czy oddawanie się zajęciom, które lubili ich rodzice, gdy byli w ich wieku. Jest to dla niej nudne, ale potrafi

jednocześnie odrabiać lekcje, słuchać muzyki, oglądać telewizję, surfować w internecie itp. Dla młodzieży obytej z rzeczywistością wirtualną tradycyjne nośniki wiedzy i informacji, typu książka, są zbyt „jednokierunkowe” w komunikacji. Młodzi nie chcą monologu, chcą dialogu, chcą być zaangażowani tu i teraz²⁵. Oni oczekują natychmiastowości, nie chcą i nie umieją czekać.

Dorosłym trudno zrozumieć sposób myślenia i postrzegania rzeczywistości przez współczesną młodzież. Wydaje się im, że młodzi ludzie postrzegają świat powierzchownie, fascynuje ich codzienność, delectowanie się drobiazgami, a to co dla nich ważne, dla dorosłych wydaje się banalne i trywialne; że pozbawieni są głębi i nie dostrzegają istoty człowieczeństwa. Jednak spojrzenie na młodego człowieka żyjącego w określonej przestrzeni społecznej z perspektywy jego rozwoju pozwala nam dostrzec jego ogromny wysiłek w poszukiwaniu i gromadzeniu nowych doświadczeń, które posłużą mu w przygotowaniu do dorosłego życia. W tej twórczej pracy nad sobą młodzież musi doświadczyć ze strony dorosłych głębokiej, szczerzej i trwałej akceptacji. Jak stwierdza A. Wery, dopiero to tworzy klimat niezbędny do prawidłowego rozwoju ich osobowości, a w przyszłości daje im możliwość pełnego włączenia się w życie społeczne²⁶. Młodzież traktowana przez rodziców i środowisko wychowawcze poważnie, doceniana i szanowana, znajduje w takiej akceptacji jeden z podstawowych warunków określających i potwierdzających godność osoby ludzkiej.

²⁵ Por. Z. Melosik, *Teoria i praktyka edukacji wielokulturowej*, s. 55–56.

²⁶ Por. A. Wery, *Wychowanie rodzinne*, w: *Rozprawy o wychowaniu*, t. 1, *Filozoficzne, psychologiczne i socjologiczne aspekty wychowania*, pod red. M. Debesse'a, G. Mialareta, Warszawa 1988, s. 116–117.

Młody człowiek w przestrzeni życia społecznego musi mieć zatem poczucie, że jest akceptowany przez innych, zarówno jako jednostka, jak i jako członek szerszych zbiorowości społecznych:

- którego oryginalne cechy są uznawane;
- który ma możliwość działania i prawo do osobistych doświadczeń;
- który wraz z wiekiem korzysta z coraz szerszego marginesu swobody;
- który w rodzinie jest kochany, a w innych środowiskach wychowawczych jest szanowany i doceniany;
- który ma możliwość udowodnienia własnej zaradności i niepowtarzalności;
- który ma prawo być prowadzony i kierowany autorytetem dorosłych.

Wielu współczesnych rodziców i wychowawców nie chce jednak, bądź też nie umie w sposób właściwy zapewnić młodziemu poczucia akceptacji. Dla młodego człowieka oznacza to, że albo bywa jawnie odrzucany, albo akceptowany tylko wtedy, kiedy spełnia pewne warunki ustalone przez dorosłego. Autentyczne zaś i pełne troski pochylenie się nad problemami młodego człowieka sprawia, że zyskuje on poczucie pewności siebie, własnej wartości, siły, a także poczucie, że jest pożyteczny i potrzebny na świecie. Taki młody człowiek ma ochotę i energię, by działać, nawiązywać kontakty, pokonywać przeszkody i niepowodzenia. Jego pomyślny rozwój prowadzi do wystąpienia u niego potrzeby samourzeczywistnienia się (samospelnienia się, samorealizacji) wyrażającej się pragnieniem

stawania się coraz bardziej dojrzałym i odpowiedzialnym za swoją przyszłość²⁷.

Wychowanie młodych w zmieniającej się przestrzeni społecznej

Dynamika współczesnych przeobrażeń zachodzących w przestrzeni edukacyjnej powoduje swoistą dezorientację ludzi młodych w różnorodności propozycji wychowawczych kierowanych do nich przez różne ideologie. Młodzi poszukując prawdy o sobie i rzeczywistości, w której żyją, mają do wyboru dwie drogi. Po pierwsze, młody człowiek widząc wielość informacji, może odrzucić pojęcie prawdy twierdząc, że prawda sama w sobie nie istnieje. Wszystko w jego oczach staje się względne, poddane subiektywnej ocenie, nietrwałe w skutkach, zmienne, uzależnione od punktu widzenia, wreszcie nawet nieistniejące. Druga droga oznacza podjęcie trudu poznania prawdy mimo wszechobecnych wizji relatywizmu i wielości poglądów. Wejście na tę drogę musi jednak oznaczać konieczność powrotu do tradycyjnych wartości.

W realizacji tego trudnego zadania młodzi oczekują pomocy (nawet jeśli tego zewnętrznie nie okazują) przede wszystkim ze strony rodziny, szkoły i Kościoła. Jednym z podstawowych zadań tych instytucji jest dawanie młodemu człowiekowi poczucia zakorzenienia oraz zaspakajanie jego elementarnej potrzeby miłości.

²⁷ Por. B. Czeredrecka, *Potrzeby psychiczne sierot społecznych*, Warszawa 1988, s. 33.

Rodzina w trosce o współczesnych młodych

Znaczenie oddziaływań rodziny w rozwoju i wychowaniu młodego człowieka polega przede wszystkim na tym, że jest ona pierwszą grupą, w której „człowiek staje się człowiekiem”, a której największy wpływ przypada na okres, w którym formuje się przyszła dojrzałość osobowa człowieka. Współczesny człowiek musi sobie przeto w pełni uświadomić, że jego egzystencja, jego rozwój osobowy są w sposób naturalny i nieodwracalny wpisane w rodzinę i dokonują się przede wszystkim w rodzinie i poprzez rodzinę, w której przyszło mu żyć. To w niej w sposób planowy i metodyczny z pomocą najbliższych, ale i spontanicznie, sam rozpoznaje swoje zdolności, talenty i wady, by tym lepiej móc zmobilizować i spożytkować swoje ludzkie siły w kierunku integralnego i optymalnego urzeczywistnienia „osobowego bycia sobą”²⁸.

Dla rodziny oznacza to, że dla młodych powinna być w przestrzeni społecznej stabilną i pełną strukturą społeczną, zbudowaną na fundamencie miłości małżeńskiej mężczyzny i kobiety, w której panują głębokie więzi rodzinne, gdzie dzieci czują się kochane, a rodzice są szanowani przez dzieci, zaś wszelkie problemy rozwiązuje się w duchu poszanowania godności wszystkich członków rodziny. Rodzina musi stać się dla młodego człowieka wspólnotą życia i miłości, w której układ wzajemnych stosunków i relacji nastawiony jest na wszechstronną realizację jego potrzeb rozwojowych. Rodzina tworząc więc swój własny „mikroświat” funkcjonuje w nim w oparciu o system międzyosobowych więzi, które określają jej zwartość, uczucia i działania, kształtują

²⁸ Zob. J. F. Crosby, *Zarys filozofii osoby. Bycie sobą*, tłum. B. Majczyna, Kraków 2007, s. 120–125.

i przekształcając osobiste dążenia członków rodziny oraz wpływają na wyobrażenia o sobie i innych²⁹. To w domu rodzinnym młody człowiek znajduje bezpieczne miejsce, w którym uczy się wypełniać swoje obowiązki i korzystać ze swoich praw, poznając jednocześnie podstawowe komponenty życia społecznego, takie jak sprawiedliwość, miłość, pokój, prawda, wrażliwość na potrzeby innych oraz gotowość do pomocy i przebaczenia drugiemu człowiekowi. Młody człowiek powinien zatem w rodzinie odnaleźć naturalną społeczność postulowaną przez swoją ludzką naturę, w której może w pełni urzeczywistnić swoje człowieczeństwo.

Niewątpliwie należy zatem stwierdzić, że rodzina stanowi niezastąpioną wspólnotę, przez którą młodzi są wprowadzani w świat wartości, norm, wzorów i modeli zachowań wyzwalających w ich życiu określone sposoby myślenia i zachowania. Takie spojrzenie na rodzinę pozwala dostrzec w jej funkcjonowaniu naturalną płaszczyznę dla aktywności młodego człowieka i jego osobowego rozwoju, tak zorientowaną żeby z owego „bycia razem” w rodzinie wyływała wzajemna afirmacja i potwierdzenie siebie³⁰. Międzyosobowa więź łącząca wszystkich członków rodziny, oparta na wolnym wyborze „wartości scalających”, daje młodym silne poczucie jedności, ale i równocześnie świadomość niezależności i stanowienia o sobie. Istota tej wzajemnej przynależności człowieka i rodziny w przestrzeni społecznej staje się

²⁹ Por. F. Adamski, *Znaczenie wychowania w rodzinie dla rozwoju osobowego dziecka*, w: *Rodzina wspólnotą miłości*, red. I. Kraińska-Rogała, Kraków 1999, s. 14.

³⁰ Zob. K. Wojtyła, *Rodzina jako „communio personarum”*, „Ateneum Kapańskie” 66 (1974) t. 83, s. 353.

„uniwersalną” płaszczyzną, na której młodzi mogą aktualizować własne życie, a jednocześnie służyć innym.

Szkoła w przestrzeni rozwoju współczesnych młodych

Według założeń szkoła realizując swe cele dydaktyczne i wychowawcze powinna stać się miejscem spotkania i dialogu wychowanka i wychowawcy. W takiej szkole młodzi ludzie powinni odnajdywać drogowskazy (wartości) nadające sens ich życiu, a mające swe korzenie w dziedzictwie historycznym, kulturowym i religijnym swego narodu. Okres edukacji powinien stać się dla młodych intensywnym czasem poznawania prawdy i dobra, które z pomocą pedagogów powinni nauczyć się rozumieć, przyjmować i urzeczywistniać w swoim życiu³¹. Edukacyjna działalność szkoły powinna również sprzyjać odkrywaniu przez młodych ludzi swego życiowego powołania oraz pomagać im w jego urzeczywistnieniu, dając im tym samym możliwość wartościowego życia w społeczeństwie.

Przyjęcie takiego założenia w edukacyjnej działalności szkół obliguje przede wszystkim do uznania bezwzględnej wartości osoby ludzkiej oraz stworzenia jej optymalnych możliwości rozwoju i doskonalenia się. Podstawowym założeniem działalności szkoły jest więc „wychowanie człowieka jako osoby, istoty cielesnej, psychicznej i duchowej, wolnej i rozumnej, która jest najwyższą na ziemi wartością ze względu na swoją godność”³². Istotnym

³¹ Zob. B. Wolny, *Edukacja ku wartościom w polskiej szkole a „norma personalistyczna”*, w: *Wychowanie chrześcijańskie. Między tradycją a współczesnością*, red. A. Rynio, Lublin 2007, s. 783.

³² K. Olbrycht, *Aksjologia szkoły katolickiej*, „Ethos” 19 (2006) nr 3, s. 94.

i charakterystycznym rysem działalności edukacyjnej szkoły musi się więc stać integralność systemu wychowawczego uwzględniającego wszystkie sfery rozwojowe wychowanka. Dokonuje się to zwykle na drodze spotkania osób i przekazywania przez nauczyciela odpowiednich dla rozwoju ucznia wartości i postaw. Realizacja procesu dydaktyczno-wychowawczego domaga się również od nauczyciela postawy rozumnej miłości i otwartości polegającej na autentycznym „byciu dla osoby i przeżywania z osobą”³³. Innymi słowy nauczyciele-wychowawcy „swymi kompetencjami powinni zapewnić uczniom pomoc w poznaniu świata, swym autorytetem i prawością – odwagę w dążeniu do ideałów, swym zaangażowaniem i entuzjazmem – motywację i pomoc w pracy nad sobą [...], jako świadkowie wiary, mogą i powinni wspomagać rozwój religijny wychowanków”³⁴. Dzięki temu uczeń wyzwala swoją wolność, tworzy w sobie postawę otwartości i kształtuje świadomość normatywną. Ważną zasadą owej relacji nauczyciel – uczeń jest podjęcie dialogu, w którym podmioty te dążą do wzajemnego zrozumienia i współdziałania.

Edukacja i wychowanie w dobrze funkcjonującej szkole jest więc szerokim programem działania, którego ogólne cele można zwięźle określić jako:

- uświadomienie wychowankom ich osobowej godności;
- motywowanie ich do integralnego rozwijania swojej osobowości;
- kształtowanie u uczniów postawy szacunku wobec innych;
- kształtowanie u wychowanków tożsamości kulturowej;

³³ A. Rynio, *Integralne wychowanie w myśli Jana Pawła II*, Lublin 2004, s. 248.

³⁴ K. Olbrycht, *Aksjologia szkoły katolickiej*, s. 95.

– przygotowanie uczniów do twórczego korzystania z osiągnięć cywilizacyjnych³⁵.

Główne zadanie, jakie współcześnie stoi przed szkołą, wyraża się w dobrym przygotowaniu młodego człowieka do systematycznej pracy nad własnym rozwojem osobowym oraz do odpowiedzialnego i twórczego udziału w życiu społeczeństwa. Szkoła mająca stanowić wsparcie dla wychowawczej roli rodziny będzie tylko wtedy czyniła to w sposób pełny, gdy stanie się przyjaznym środowiskiem przekazu wiedzy i wychowania, w którym młodzi poznają prawdę i będą kierować się ku dobru, nawet na poziomie heroizmu i świętości.

Kościół w percepcji współczesnych młodych

W życiu współczesnych młodych nie można pominąć również znaczącej roli Kościoła, który powinien odważnie i kompetentnie przekazywać wartości duchowe i zasady życia moralnego nie tylko na katechezie ale także poprzez swoją aktywną obecność w przestrzeni społecznej. Wielu młodych ludzi współcześnie dystansuje się od czynnego udziału w życiu tradycyjnych wspólnot religijnych, a jednocześnie jest niezwykle podatna na wpływy ze strony sekt bądź to ze strony tzw. konsumpcjonizmu duchowego, którego częstym objawem staje się fascynacja i praktykowanie duchowości o odmiennych korzeniach kulturowych, w następstwie czego dochodzi do częściowego lub całkowitego wyobcowania młodych ludzi z rodzimej kultury i tradycji religijnej³⁶.

³⁵ Por. tamże, s. 96.

³⁶ Por. A. Spątek, *Wybrane zagadnienia życia współczesnej młodzieży w aspekcie właściwej hierarchii wartości*, s. 365–366.

Młodzi mimo pewnej obojętności i subiektywizmu w sprawach wiary pragną jednak spotkania z Bogiem – świadczą o tym Światowe Dni Młodzieży gromadzące milionowe rzesze młodych. Ich pragnieniem jednak jest szukanie spotkania z Bogiem na drodze osobistego przeżycia i doświadczenia; młodzi pragną Kościoła-wspólnoty, który chcą współtworzyć, który będzie ich rozumiał, który nie będzie się ich obawiał, ale będzie obecny na drogach ich życia. Jeśli nie odnajdą w nim swego miejsca, to ich po prostu nie będzie w Kościele. Stawia to przed Kościołem ogromne wyzwania dotyczące przede wszystkim kształtowania u młodych w obrębie wiary dojrzałych i odpowiedzialnych postaw, przekonań i hierarchii wartości, będących wyrazem autentycznego zaangażowania młodych w życie wspólnot kościelnych.

Młodzież dzisiaj nie chce być sterowana, nie uznaje autorytetów instytucjonalnych (wynikających z zajmowanego stanowiska czy pozycji społecznej), ale chętnie akceptuje autorytet osobisty (rodzica, nauczyciela, kapłana) zbudowany na prawdzie i szacunku do drugiego człowieka, który pomaga jej odkryć prawdę o sobie: „kim jestem”, „jaki jestem w oczach innych”. Wychowawcza działalność Kościoła powinna być zatem ukierunkowana na wewnętrzne ubogacenie młodzieży oraz na sumienne, pełne entuzjazmu i twórczego zapału podjęcie przez nich swoich codziennych obowiązków w duchu miłości Boga i człowieka. Można zatem powiedzieć, że „religia” jako ważny element życia społecznego w odniesieniu do młodego pokolenia ma pomagać wychowywać ewangelizując i ewangelizować wychowując.

Refleksja końcowa

Rodzina, szkoła, Kościół uczestniczą we współtworzeniu przestrzeni społecznej współczesnych młodych – powinna to być przestrzeń, gdzie młodzi mogą zobaczyć i nauczyć się jak żyć. Do tego potrzebna jest jednak autentyczna postawa (świadełstwo życia) rodziców, wychowawców, duchownych – którzy udowodnią, że istnieją trwałe wartości, które nie ograniczają człowieka, ale poszerzają w nim przestrzeń wolności i dobra.

Odpowiedź zatem na pytanie: jaka jest przestrzeń społeczna współczesnych młodych – czy wyzwala w nich pragnienie dobra i uczy odpowiedzialności za życie i jego jakość? – nie jest prosta ani łatwa, jednak należy zauważyć, że choć współcześni młodzi ludzie ulegają urokowi temu, co atrakcyjne i powierzchowne w przestrzeni społecznej, to także w zdecydowanej większości nie przestają poszukiwać i urzeczywistniać w swoim życiu tych ideałów, które zdolne są rozwinąć i udoskonalić ich człowieczeństwo i otaczającą ich rzeczywistość.

Młodzi żyjący w zmienionej, dynamicznie rozwijającej się rzeczywistości stają się dla starszego pokolenia wyzwaniem, co wymaga od dorosłych wysiłku twórczego myślenia, umożliwiającego im dostarczenie głębokich zmian psychicznych i duchowych zachodzących w życiu młodzieży. To nowe zadanie powiększa tradycyjny zakres obowiązków rodziców, nauczycieli i duchownych, którzy nie tylko muszą pomóc osiągnąć młodym pełny rozwój fizyczny, umysłowy i duchowy, ale muszą odkryć w nich nowy podmiot wychowania, obdarzony inną, niż ich własna, umysłowością i wrażliwością. W rezultacie młodzi mogą znaleźć w świecie dorosłych godnych zaufania rozmówców, a w świecie kultury – solidne punkty odniesienia.